

Trianon 3D arca

Trianon igazságtalan volt; de amit felváltott, az még inkább.

„Trianon” az érintettek és a nézőpontok bizonyult szövevénye. Több arca és többféle értelmezése is van, amelyek esetenként egymással szemben is állnak. A világ bizonyult; egy olyan ezerégu döntés, mint „Trianon”, végképp az. Az alábbi félmondatok nem egymást kizáró antitézisek, hanem komplementáris – egyszerre érvényes, egymást teljessé kiegészítő – igazságok. Szakítva azzal a hamis általánosítással, hogy ha egy vitában nekem van igazam, akkor neked értelemszerűen nincs.

1) A trianoni döntés a magyarokkal szemben több ponton igazságtalan volt, ugyanakkor a szomszéd népek szempontjából alappjában véve igazságos.

2) A győztes hatalmak részben a fejünk fölött döntöttek rólunk, ugyanakkor a háborúban vesztes országoknak mindig is tudomásul kellett venniük, hogy nem ők döntenek.

3) A trianoni határok kisebb-nagyobb módosításai igazságosabbá tehetnék számunkra a helyzetet, ugyanakkor sértenék a szomszéd államok érdekeit és igazságérzetét.

VICTOR
ANDRÁS

4) Nagy-Magyarország a magyar lakosság számára „otthonos” volt, ugyanakkor a nemzetiségek számára nem igazán.

Történelmi előzmények

Az antant már az I. világháború elején odaigért a szerbeknek a Bánátot, ha hadat üzennek a Monarchiának; később (mikor Románia is az antant oldalára állt) ugyanezzel a kikötéssel Erdélyt és Kelet-Magyarországot a románoknak egészen a Debrecen-Szeged vonalig.

Döntő katonai vereségek után, 1918. október 17-én Tisza István a parlamentben bejelentette: „A háborút elvesztettük.” A Monarchia széthullott. Magyarország a belgrádi egyezményben (1918. november) kénytelenségből hozzájárult, hogy az antantsapatok megszállják a demarkációs vonalakat. A románok meg is indultak. Megszállták Erdélyt, s '19 tavaszára már olyan területeket is elfoglaltak, amelyeket még a későbbi békeszerződés is Magyarországnak ítélt. Augusztus 3-án pedig elérték Budapestet.

Közben a győztesek dolgoztak a békeszerződésen. A tárgyalásokra végül meghívták a magyarokat is, de gróf Apponyi Albertnek csak akkor adtak lehetőséget védőbeszéde elmondására, amikor a szerződéstervezet már gyakorlatilag le

volt zárva. A végleges szerződést 1920. június 4-én – a Horthy Miklós által kinevezett kormány képviseletében – egy miniszter és egy rendkívüli követ írta alá.

Mi vezetett Trianonhoz?

A témával foglalkozó történészek (Romics Ignác, Szakály Sándor) egyetértenek abban, hogy A) az egyik fő tényező Magyarországának a nemzetiségeivel való – lényegében rossz – kapcsolata volt; B) a másik a nagyhatalmi érdekek lecsapódása; C) de olyan tényezők is voltak, amelyekben mi hibáztunk.

A) Nemzetiségeink

A Kárpát-medencében horvátok, magyarok, németek, osztrákok, románok, szerbek, szlovákok, törökök keveredtek évszázadokon keresztül. A többséget azonban a honfoglalás óta a magyarok adják, a dominancia tehát folyamatosan a miénk volt. Ezzel hol jól, hol rosszul éltünk. Nyilván nem véletlen, hogy a '48-as szabadságharc kezdetekor éppen a horvát Jellasicsot lehetett felbiztatni a magyarok ellen (persze császári pénzből). Ekkorra a kisebbségeinkben már megfogalmazódott az önálló nemzeti lét igénye. A szerbek, románok és szlovákok nyelvhatárok szerinti autonómiát követeltek, a horvátok pedig a magyarokéhoz hasonló önállóságot a Monarchián belül. De az autonómiatörekvéseket az ország vezetői kezdetben me-reven elutasították. Csak '49-ben, a bukás küszöbén kezdtek elfogadóbbá válni.

FOLYTATÁS A 6. OLDALON ➔

Ez a felsőbbégtudat – a „magyar szupremácia” – később sem változott. Az 1868. évi nemzetiségi törvényben ezt olvassuk: „Magyarország összes honpolgárai az alkotmány alapelvi szerint is politikai tekintetben egy nemzetet képeznek, az oszthatatlan egységes magyar nemzetet, melynek a hon minden polgára, bármely nemzetiséghez tartozék is, egyenjogú tagja”. (Ez a definíció kísértetiesen hasonlít Románia mai alkotmányának önmeghatározásához!)

A XIX. század végére a nemzetiségek öntudata odáig erősödött, hogy az 1895-ben tartott kongresszuson már „társnemzeti” státust igényeltek, és svájci mintára kantonizálni szerették volna Magyarországot. Az 1800-as évek elején a „magyar Szent Korona országai” lakóinak még csak 37 százaléka volt magyar, de 1910-re az arány 54 százalékra nőtt. Ebben nyilván szerepe volt a magyar lakosság előnyösebb helyzetének is. Árukkodó, hogy a nemzetiségi iskolahálózat az 1880-as évektől fokozatosan sorvadt.

A Magyar Királyság lakosságának összetétele az I. világháború kitörése előtt: magyar: 54,44; román: 16,14; szlovák: 10,65; német: 10,42, a többi pedig: 8,31 százalék. Vagyis a lakosság majdnem felét önállósodni vágyó nemzetiségek tették ki. Masaryk és Benes már a háború legelején önálló „cseh-szlovák” állam megalakításának támogatását kérte az antanttól. A háború végén pedig a Monarchia kisebbségeinek emigráns politikusai egy kongresszuson deklarálták, hogy nem kívánják többé a Monarchia keretei között élni.

Károlyi Mihály miniszterelnök ugyan 1918 decemberében meghirdette a nemzetiségek egyenjogúsítását: „Ma is készek vagyunk teljes közigazgatási és kulturális autonómiát adni a velünk élő összes nemzetiségnek. Szabad demokratikus keleti Svájcot akarunk csinálni a régi Magyarországból”, de már késő volt. Ugyanúgy, mint 1849-ben.

S ekkor sem tanultunk a történelemből. Tisza István ekkor is ragaszkodott a szavazati jog korlátozásához, mert úgy gondolta, hogy ez segít megőrizni a kisebbségekkel szembeni magyar szupremáciát. És a nemzetiségi követeléseket még akkor is elutasította, amikor kimondta, hogy „Ezt a háborút elvesztettük”.

De az I. világháborút nemcsak katonailag veszítettük el, erkölcsileg is elvesztettük a nemzetiségeinkkel való megbékélést.

B) Nagyhatalmi érdekek

Két szempont játszott vezető szerepet a döntéshozatalban:

1) A Monarchiának nagyhatalomként meg kell szűnnie, mert van esély arra, hogy a jövőben is a németek uszálába kerül, s együtt már komoly veszélyt jelenthetnének a francia (és angol) érdekekre nézve.

2) Az új határok meghúzásában alapnak kell tekinteni a Wilson amerikai elnök által szorgalmazott „nemzetek önmegrendelkezése” elvét.

Azt is láthatjuk azonban, hogy sok helyen eltértek a wilsoni elvtől. Magyar szempontból ennek az egyik legfájdalmasabb példája, hogy a szinte tisztán magyarlakta Arad-Nagyvárad-Szatmárnémeti sáv a határ túlsóoldalára került.

C) Mi hibáztunk

„Üresen” hagytuk a Partium nagy részét. A XIX. század végén könyv is megjelent arról, hogy Temes, Zaránd, Bihar megyében veszélyesen alacsony a ma-

FORRÁS: WIKIPÉDIA

Trianon 3D arca

VICTOR ANDRÁS

gyar lakosság aránya. Mégsem telepítettünk oda magyarokat.

Rajtunk is múltott, hogy amikor 1919-ben folyt a békeszerződés kidolgozása, állandóan olyan kaotikus volt a belpolitikai helyzet, hogy a győztes hatalmak nem is igen tudtak volna kivétel tárgyalni. Föltételezhető, hogy a magyar békedelegáció előnyösebb pozícióból tárgyalhatott volna, ha a trianoni határ menti magyar területeket a magyar hadsereg tartotta volna ellenőrzése alatt. De a magyar hadsereg lényegében nem volt. A Délvidéket a szerbek, a Csallóközt a csehek, Erdélyt és a Tiszántúlt a románok tartották megszállva. Pedig a határok végleges meghúzásakor sok múltott a tényleges „birtoklási” helyzet. Lengyelországban Pilsudski helyi csatákkal számottevő korrekciókat harcolt ki.

Károlyi naiv jóhiszeműsége és feltevése nélküli béke-pártisága is sokat rontott a magyarok trianoni esélyein. Ugyanakkor mindez nagyon keveset számított a katonai vereséghez és a nagyhatalmi szándékokhoz képest. Ezért erős túlzás azt állítani, hogy Trianonról Károlyi Mihály tehet.

Igazságtalanság történt!

Magyarország elvesztette területének 67, lakosságának 58 százalékát, s ezzel 7 millió román, szlovák, szerb lakossal együtt 3,2 millió magyar is a határokon kívül került. Nagy részük a székegy megyékben, vagy közvetlenül az új határok túlsóoldalán élt. Az akkori kb. 10 millió magyar lakosság 1/3-a „határon túli” lett. Megkérdőjelezhetetlen, hogy ez akkora sok volt a magyar társadalom számára, amit nem lehetett könnyű elviselni.

Sokan tartják felháborítóknak a trianoni döntést. Ugyanakkor a többségnek ez nem tények mérlegelésére alapozott véleménye. Már rég elfelejtették az iskolában tanultakat, vagy nem tudják áttekinteni a kérdés bonyolultságát, vagy egyszerűen beleszülettek ebbe a helyzetbe. De vannak olyanok is, akik úgy látják, hogy Trianonról – éppen rendkívül összetett volta miatt – nem lehet „egyszavas” véleményt mondani.

A feldolgozatlan traumák elviselésének egy pszichológiai megoldása a döntés igazságtalanságának örökös emlegetése. Ezt követte a Horthy-rendszer is. Civil szervezetek már 1920-ban pályázatot írtak ki Trianon-ellenes ima és jelmondat megírására. Papp-Váry Elemérné „Hiszek egy Istenben, hiszek egy hazában...” kezdetű költeménye lett a nyertes ima, s a B. Szabó Mihály által kitalált „Csonka Magyarország nem ország, egész Magyarország mennyország” a nyertes jelmondat. Mindkettő mélyen beépült az emberek gondolkodásába, hiszen a „magyar hiszekegy” mindennapi

kötelező ima volt az iskolákban a tanítás kezdetén és végén. A Horthy-korszak az irredentizmus, a „Nem, nem, soha!” gondolatkörében élt. A Mátra tetejéről még 1950 táján is kivethető volt a Mátrafüred melletti Pipishegy Kékes felé néző oldalára ügyesen ültetett lucfenyőköl kiirt NEM NEM SOHA.

Egy másik feldolgozási mód a döntéshozók rosszakaratára, a szándékos büntetésre való állandó hivatkozás. (Az azonban már a politikai kontéok kategóriája, hogy a döntéshozóknek eleve a viszálykodás magvainak elültetése lett volna a céljuk.)

Mióta világ a világ, a háború veszteséit mindig is büntették. Miért lett volna itt másként? Kétségtelen tehát, hogy – a több évezredes szokásjog alapján – Trianon valamilyen értelemben „kijáró” büntetésünk volt. Lehetett-e a döntéshozókban szubjektív bosszú-szándék? Beszélki, hogy Clemenceau a magyar menyén keresztül utált minden magyart, de ez légből kapott mese.

Legtöbbet a kisebbségbe szorult magyarok vesztettek. Domináns pozícióból alárendelt helyzetbe kerültek, megfélemlített országok többségi lakosainak évszázadok során felgyűlt magyarellenes érzéseivel. És ez – leginkább Romániában – sajnos azóta is csak részlegesen oldódott meg.

A másik oldalon vizsgáljunk kell Nagy-Magyarország kisebbségeinek Trianonhoz való viszonyát is. Vitathatatlan tény, hogy amit sok magyar elvesztett, azt sok szlovák, román, szerb megnyerte. A Partiumban és Erdélyben élő románok számára felszabadító lehetett, hogy végre saját országukban élhettek, saját nyelvüket használhatták. S ugyanez a felvidéki szlovákokra is érvényes. Nem csoda tehát, hogy Szlovákia és Románia számára öröm az a Trianon, amelyet Magyarország máig nem tudott feldolgozni. A románok a 2018. december 1-i gyulafehérvári román nemzetgyűlés nemzetközi megerősítését látják benne, ahol kimondták a románok elszakadását a történelmi Magyarországtól, s csatlakozásukat Romániához. (Június 4-ét Romániában épp most állami ünnepé nyilvánították.)

Megváltoztatható?

Jogilag a trianoni szerződés hatályát veszítette, hiszen a II. világháborút lezáró Párizsi békeszerződés felülírta. Mint hogy azonban a párizsi béke lényegében a trianoni erősitette meg, érthető, hogy az országcsönkítést továbbra is a Trianon névhez kötik.

Állítólag a magyarok 20 százaléka ma is módosíthatóknak tartja a trianoni (párizsi) országhatárokat. Módosításra persze két érintett ország megállapodása alapján bármikor van lehetőség, azon-

ROMÁN CSAPATOK BUDAPESTEN
Magyar hadsereg lényegében nem volt

ban Európa – a Helsinki záróokmány alapelveivel összhangban – nagyon elvies mindenféle határmódosítást, mert kényes egyensúlyokat boríthat fel. Ráadásul elképzelhetetlen, hogy Románia elfogadná, hogy – mondjuk egy népszavazás nyomán – Nagyvárad visszakerüljön Magyarországhoz. Továbbá: olyan mértékben megváltoztak az etnikai arányok, hogy ma már egy ilyen határ-változtatással sokkal több román válna „magyarra”, mint amennyi magyar visszanyerné magyar állampolgárságát.

A magyar többségi székegy megyék helyzete ebből a szempontból különleges. Ugyanakkor képtelen gondolat visszatenni Magyarországot határait a Kárpátokhoz, hiszen a közbeeső területekkel együtt a székegyek létszámánál sokkalta több román válna magyar állampolgárrá. (S köztük olyanok is, akik már évszázadok óta ott élnek.) A Székegy Nemzeti Tanács elnöke – mértéktartó – kezdeményezése az „Erdély visszacsatolásáról” szól, hanem az autonómia megerősítéséről.

Van, aki azért tartja Trianont érvénytelennek, mert a győztesek nem tartották magukat a wilsoni elvekhez. Azt azonban nem mondhatjuk, hogy egyáltalán nem követték; még akkor sem, ha itt-ott bizony vastagon aréba húzták meg a vonalat, mint kellett volna. A „népek önmegrendelkezése” elv olyan maxima, mint a tiparancsoké. Tökéletes mértékben betarthatatlan; de ettől még törekedniük kell rá.

Sokan hiszik, hogy Trianon 100 év elteltével (tehát most) automatikusan érvényét veszti. Ez azonban merő vakhit. Sem a trianoni, sem a párizsi szerződésben nincs lejárati határidő. Elterjedt fáma az is, hogy a szlovákok azt hazudták, hogy az Ipoly hajózható, így lehetett belőle határfolyó. De hát a hajózhatóság sehol sem szerepelt feltételként.

Ma is folyik aláírásgyűjtés „A trianoni békediktátum revíziója az Apostoli Szent Korona nemzetének nevében Székegyföldért” címmel. (2020 legnépszerűbb szavazásai között van!) De hazánk 1995–96-ban alapszerződést kötött Romániával és Szlovákiával, amelyben „megerősítik, hogy egymással szemben területi követelések nincsenek, és ilyet a jövőben sem támasztanak.”

Trianon 100 éves évfordulóján a bőcs megemlékezés (és a nemzeti összetartozás napja) „nem azt jelenti (...), hogy a határainkon kívül és belül élő magyarok a jelenlegi határokat kívánják megváltoztatni, hanem azt, hogy lélekből minden magyar átérzi Trianon traumáját, és egységes nemzetben gondolkodik.” (Szakály S)

A megoldás tehát nem a Trianon eleni csatázás felé keresendő, hanem a probléma meghaladására való törekvésben. Az együtt élő népek egymást gazdagító lehetőségeinek keresésében. És megtalálásában.